

**Eesti Teaduste Akadeemia presidendi Mart Saarma avasõnad
ja kokkuvõtte akadeemia 2024. aasta tegevusest
akadeemia üldkogu aastakoosolekul 23. aprillil 2025**

Austatud külalised, lugupeetud akadeemikud!

Tervitan teid Eesti Teaduste Akadeemia suursuguses saalis järjekordsel akadeemia üldkogu – seaduse järgi meie kõrgeima juhtimisorgani – koosolekul. Möödunud aastal jõudis lõpusirgele Eesti Teaduste Akadeemia seaduse muutmine, mis jõustus 24. veebruaril 2025.

Kui väga lühidalt 2024. aasta kokku võtta, siis see oli Eesti Teaduste Akadeemia edukas. Mina olen akadeemia juhtimises aktiivselt osalenud alates 8. detsembrist 2024 ja asepresidendid Marek Tamm ja Jaak Vilo ning peasekretär Anne Kahru alustasid selle aasta alguses. Samuti ka meie uus juhatus, uue nimega eestseisus. Akadeemias on hetkel 72 akadeemikut. Kui mind valiti 1990. aastal, siis oli akadeemias kõigest üks naisliige ja veel 2014. aastal kaks – kuid täna on meil 10 naisakadeemikut. Uues eestseisuses on 13 liiget ja neist viis on naisakadeemikud. Veelgi enam, neljast osakonnast kahe esimeheks valiti naisteadlased. Eelmise aasta kevadel alustas tegevust ka naisakadeemikute kogu, mis on olnud tegus ja aktiivne.

Tahan siinkohal kasutada meeldivat võimalust ja tänada akadeemik Tarmo Soomeret, kes juhatas akadeemiat edukalt kümme aastat. Täna kogu akadeemia nimel ka asepresidente Mart Kalmu ja Arvi Freibergi ning peasekretär Jaak Järve tehtud suure töö eest. Ka akadeemia eelmise juhatuse liikmed on ära teeninud lugupidamise ja tänu.

Suureks saavutuseks tuleb kindlasti pidada ka kokkulepet, et teadus- ja arendustegevust (T&A) rahastatakse 1% SKPst. Aastast 2017 on T&A rahastus kasvanud nii, et riiklik rahastus on aastaks 2023 tõusnud 0,61%-lt 0,76%-ni. Ettevõtete oma rahastus tõusis 0,52%-lt juba 1,08%-ni. Skandinaavia riikides on tavaliselt 1% riigi ja 2% ettevõtete panus.

Vaadates eelmisele aastale tagasi, võime uhkusega tõdeda, et Eesti teadlaste panus alusuuringutesse on märkimisväärne ja mitmetel aladel oleme jõudnud rahvusvahelisse tippklassi. Seda kinnitavad ka akadeemik Jüri Alliku analüüsid, mis näitavad selgelt, et iga Eesti teadusesse investeeritud euro on teaduse kvaliteeti mõõtes olnud isegi efektiivsem kui enamikes Euroopa maades. Meie teadlased on olnud edukad Euroopa Liidu raamprogrammides. Eelmises raamprogrammis saadi 35,5 miljonit eurot ja praegusest on tulnud 72,8 miljonit eurot. Rõõm on nentida, et paranenud on ERC grantide edukus – tõsi, peamiselt tänu Tartu Ülikoolile. Tundes veidi ERC „kõõgipoolt“, julgen arvata, et siin on võimalik edukust otsustavalt parandada, panustades taotlejate koolitusse ning kasutades varem grandi saanute ja paneelide liikmete abi. 11. juunil külastab Eestit ja ka teaduste akadeemiat ERC president Maria Leptin ja saame temaga arutada, kuidas meie edukust veel tõsta. EU13 madal edukus võib sellele programmile – mida isegi USA tipud kadestavad – poliitiliselt kriipsu peale tõmmata.

Akadeemia saavutuste hulka tuleb lugeda ka seda, et teaduste akadeemia on tehtud tuntuks Eesti rahvale ja – viidates Tarmo Soomerele – oleme teaduse populariseerimisel eeskujuks paljudele Euroopa akadeemiatele. Esiletoomist väärib Eesti Noorte Teaduste Akadeemia korraldatav välismaal töötavate noorte Eesti teadlaste iga-aastane konverents, mille teaduslik tase on olnud väga kõrge. Me peaksime hoolitsema selle eest, et need väga andekad ja edukad inimesed leiaksid väärrika töökoha kodumaal. Kuna meie riik on väike, mängivad üksikud väga andekad inimesed meie jaoks suurt rolli. Mujal maailmas rahastavad talentide kiiret

naasmist kodumaale tavaliselt heategevusfondid, sest nemad saavad teha otsused palju kiiremini kui riiklikud rahastajad. Siit ka meie uue juhtkonna üks eesmärk – üritada luua Eestisse heategevuslik fond, mis rahastaks nii alus- kui ka rakendusüritinguid. Eeskujuks oleksid Taani fondid Novo Nordisk ja Lundbeck, kellest esimene jagas möödunud aastal teadusse ja arendusse 1,35 miljardit eurot.

Eesti Teaduste Akadeemia seaduse järgi on meie peamiseks ülesandeks Eesti teaduse edendamine. Ametlikel andemetel töötab meie akadeemilistes asutustes 3300 ja ettevõtetes 4400 teadlast. Seega on akadeemia ülesanne edendada uurimistööd nii akadeemilistes asutustes kui ka ettevõtetes. Kui võrrelda Skandinaavia riikidega, siis on Eestis liiga vähe teaduslikku uurimistööd ettevõtetes ja süvatehnoloogiliste ettevõtete panus Eesti majandusse on veel tagasihoidlik. Pean väga oluliseks, et järgnevatel aastatel osutame suuremat tähelepanu ettevõtetes toimuvatele rakendusüritingutele, aga ka ülikoolide ja teadusasutuste koostööle ettevõtetega. Oleme selleks astunud rida samme. Esiteks oleme loonud uusi komisjone ja reforminud vanu – tõsi, mitte veel kõiki. Uutest mainigem: 1) tehisaru jaaju komisjoni, mida juhatab Jaak Vilo 2) ettevõtluse ja innovatsiooni komisjoni, mida juhatab Margus Lopp 3) globaalmuutuste komisjoni, mida juhib Ülo Mander 4) kõrghariduse ja teaduse strateegia komisjoni, mille juht on Marek Tamm ja 5) maapõueressursside komisjoni, mida juhatab Kalle Kirsimäe. Eestseisuse otsusega on komisjonide esimeheks tulevikus akadeemik ja nüüdsest juhatab energeetikakomisjoni Jaak Aaviksoo. Arstiteaduse ja tervishoiu innovatsiooni komisjoni juhatab Andres Metspalu.

Akadeemia komisjonidest on suure tähelepanu pälvinud kaks komisjoni – küberturvalisuse komisjon ja energeetikakomisjon. Tahan siinkohal tänada energeetikakomisjoni senist esimeest Arvi Hamburgi, arstiteaduse ja tervishoiu strateegia alalise komisjoni endist esimeest Eero Vasarat ning küberturvalisuse komisjoni esimeest Dan Bogadanovit väga hea töö eest.

Komisjonid loovad strateegia ja esitavad selle eestseisusele. Peamine eesmärk on parandada teadusliku info liikumist otsustajateni, et tagada teaduslikult põhjendatud poliitilised otsused. Oleme kohtunud pea kõigi ministritega ja poliitiliste parteidega, et leida sobiv viis koostööks. Vastuvõtt on olnud hea ja meie mõtteid toetav.

Pean väga oluliseks ka akadeemia teist tähtsat ülesannet – Riigikogu, valitsuse ja rahva informeerimist teaduse ja tehnoloogia võimalustest ning uutest teadussuundadest. Seda põhjusel, et tänapäeva keerulistes olukorras on tarkade poliitiliste otsuste tegemisel hädavajalik tugineda teaduslikele faktidele. Et parandada võimu ja vaimu koostööd, olen pakkunud välja viisi, mida on edukalt kasutatud nii Soomes kui ka Rootsis – Riigikogu vabas vormis toimuvad õhtused istungid, kus teadlased, ettevõtjad ja kultuuritegelased arutavad koos poliitikutega Eestile olulisi probleeme. Soome parlamendis on need olnud väga populaarsed. Minu arvates on meil Riigikoguga esmane plaan olemas ja kui kõik klappib, teeme esimese kohtumise tehisaru teemal juba enne jaanipäeva.

Postimehe arvamusrubriigis „Teadlase pilguga“ ilmus aasta jooksul 40 lugu. 2025. aastast jätkame arvamuste kirjutamist uutmoodi – artiklite sarjana. Juba on ilmunud artiklite sari tehisarust, kus ilmus viis arvamust. Järgmiseks teemaks võtsime innovatsiooni, mille raames on ilmunud juba viis aramuslugu.

Koostöö eri teadusharude vahel kasvab. Loodusteadlased ei saa enam hakkama ilma koostööta humanitaar- ja sotsiaalteadlastega ja vastupidi. Akadeemia on oma olemuselt interdistsiplinaarne ja seetõttu toetan jõuliselt teadusharude vahelist koostööd Eestis. Väikese Eesti riigi salarelvaks on kõrge haridustase, nõtkus, võime kiireks kohanemiseks, teaduslik mõtlemine ja edukas koostöö.

Lühiülevaade 2024. aasta sündmustest

Eesti Teaduste Akadeemia 2024. aasta tegevustest annab ülevaate akadeemia [aastaraamat](#). See on kättesaadav akadeemia kodulehel ja see link on akadeemikutele varem saadetud.

Akadeemia seadusest oli juba juttu.

Möödunud aastal valiti kolm uut uurija-professorit aastateks 2025–2027: Gert Hütsi, Andres Krumme ja Hannes Palangu. Lisaks valiti kaks teemapõhist uurijaprofessorit: Birute Klaas-Lang ja Meelis Kull, kellest viimane on täna meile ka esinemas.

Balti riikide teaduste akadeemiate ja UNESCO rahvuslike komisjonide koostöös alustati „Naised teaduses“ stipendiumide väljaandmist, et toetada Balti riikide naisi nende teadlaskarjääris.

Samuti jätkati teaduste akadeemia presidendi eripreemiate väljaandmist silmapaistvate õpilaste ja üliõpilastööde eest.

Eelmisel aastal anti teist korda välja akadeemik Mihhail Bronšteini nimelised majandusteaduste preemiad. Eriline tänu preemiate algatajale ja finantseerijale – Mihhail Bronšteini perekonnale.

Eelmisel aastal pälvisid riigi teaduspreemiate elutööpreemiad akadeemikud Jakob Kübarsepp ja Raivo Uibo. Aastapreemia laureaate seas tehnikateaduste alal oli Dmitri Vinnikov koos oma teaduskollektiiviga.

Akadeemik Olav Aarna pälvis 2024. aastal riikliku haridustöötaja elutööpreemia.

Riigiõiguse sihtkapital toimib edukalt akadeemia egiidi all.

Akadeemia on aktiivne rahvusvahelises koostöös. Näiteks jätkab Eesti kuni 2025. aasta lõpuni rahvusvahelise teadusnõukoja International Science Council Euroopa grupi esistumist.

Lõpuks tõdegem, et Eesti teadus on kõrgetasemeline pajudel aladel eriti alusuuringutes. Eesti Teaduste Akadeemia presidendina tahan aga veelgi tõsta Eesti teaduse kvaliteeti, pöörates rohkem tähelepanu ka innovatsioonile ning otseselt Eesti arengu ja kultuuriga seotud uurimistöödele. Teiseks soovin luua süsteemi, kus uusi teadustulemusi ja tehnoloogiaid edukalt rakendatakse ning tutvustatakse regulaarselt valitsusele ja Riigikogule, aga ka Eesti rahvale, et kaasa aidata tarkade teaduspõhiste otsuste tegemisele. Kindlasti on oluline ka uute rahastusallikate leidmine ja siin on Eestisse oma heategevusliku fondi loomine kesksel kohal. Mitmed ettevõtjad on seda mõtet tugevalt toetanud. Peame koostöös Eesti Teadusagentuuriga ning Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutusega looma andmebaasi, et aidata Eesti teadlastel taotleda raha välisfondidest. Neid on palju ning piisab ka humanitaar- ja sotsiaalteaduste alal.

Täna meie koostööpartnereid ja toetajaid ning kõiki akadeemikuid panuse eest Eesti vaimukultuuri ja teaduse edendamisel!

Täna tähelepanu eest!